

TIDLIG KJENTE HAN JANTELOVEN

Du sa at du ikke forstod jeg bøiet av når zoologien var min glede, og egentlig aldri noen slo op et direkte forbud. Nei, jeg tror knapt du kan komme til å forstå det heller. Du er ikke fra Jante. Allikevel har jeg fortalt alt dette i det håp at du vil ende med å forstå litt av det. Mere kommer også siden, i annen sammenheng. Du skjønner, usikkerheten min var som en pisket hunds. Jo, du skal høre om en liten opplevelse fordi den illustrerer både usikkerheten og alt det som trælen vet midt i usikkerheten.

Jeg var elleve—tolv år da Petrus Arnakke blev leder av et kommunalt anlegg. Det var bare en liten stilling, men det var stor misunnelse i småbyen hvor det hadde vært mange ute efter posten, og hvor forresten ingen undte den andre noe. Når en lyktetenner var død var den første tanke i Jante hvem som nu skulde ha posten, og misunnelsen lå parat til å smekke sammen kjevene.

Posten som Petrus fikk var ikke noe å rope hurra for, men han kom til i det rette øieblikk, Jante hadde en periode av foretagsomhet, og siden kom krigen, også den flyttet Petrus opover. Men i begynnelsen kunde ingen vite dette. Det var en liten pen stilling. Virksomheten blev drevet av to, Petrus og en maskinpasser.

En dag skulde jeg gå og si Petrus en eller annen beskjed.

Jeg lette, men fant ham ikke. Jeg måtte spørre maskinpasseren. Men i samme sekund blev jeg redd. Hva skulde jeg si?

Maskinpasseren mente om sig selv at han like godt kunde ha vært leder som Petrus. Da han ikke var det vilde han kalles assistent. Men Petrus undte ham det ikke. Ironien lå dem begge fjernt. Maskinpasseren blev stiv i masken når han så familien til Petrus. Far hans og faren til Petrus så på hverandre med hånlig mine.

Hvordan skulde jeg forme mitt spørsmål?

Det lille redde menneske står over for det store redde menneske. Jeg kjenner ham så liten jeg er. Men jeg hverken vet det eller er stolt av det, det har bare gjort mig enda mere redd.

Hvis jeg spør om han vet hvor Petrus er vil han se overlegent på mig og spørre *hvem* Petrus er. Kanskje Petrus får høre hvordan jeg har spurt. Da blir han sint fordi jeg har nevnt ham ved fornavn overfor hans undergivne. Og hvad vil Oline si?

Hvis jeg spør om han vet hvor min bror er, vil øinene hans si mig at jeg nok tror at jeg *er* noe fordi jeg har en slik bror. Han vil si at han ikke vet noe om hvilke brødre jeg har. Han kjenner aldeles ikke mig. Og hvis Petrus og Oline hører om det, mener også de at jeg innbiller mig noe, og skal fortelle vidt og bredt at Petrus er min bror, og det synes ikke Petrus er noe som behøver å være kjent.

Spørre efter bestyreren? Maskinpasserens blikk vil dolke mig, han vil fortelle folk hvor viktige vi er. Han vil si: Jeg vet ikke hvor *bror* din er.

Spørre efter bestyrer Arnakke da? Nei det er ikke bedre. Bare spørre efter Arnakke?

Jeg turde ikke vente lenger. Spak og liten nærmet jeg mig mannen og spurte hvor Arnakke var, — nei, jeg spurte selvfølgelig ikke slik, langt ifra. Det hadde vært en fornærmelse. Jeg spurte om han ikke muligens skulde ha sett Arnakke nylig.

Han så op og ned ad mig, gav et kort svar og vendte sig bort igjen. Nei, han hadde ikke det.

Jeg visste i forveien at han vilde svare slik. Men jeg kunde jo ikke si til far at jeg ikke hadde spurt noen. Syk, men også uhyre lettet, kom jeg mig ut.

Den følgende dag gav mig rett i min angst, jeg blev hånet på skolen fordi jeg trodde at jeg *var* noe, og spurte efter *herr* Arnakke, når jeg vilde snakke med broren min.

Det håpløse i å få fremført et lite likegyldig spørsmål, og min forhåndsviden om det, sier noe om den lykkelige barn-dom. Men nu begriper du kanskje også at det var lett å drepe zoologen? Jantegutten er parat til å fly faen i vold bare han hører noen nyse, og det var et drepende skudd som falt dengang plutselig alle lo av den *konfirmerte* som sprang rundt utenfor Jante en dag efter insekter. Efter mannsinnvielsen på kirkegulvet var sånt en forargelse. Det slo især alle dem midt i synet som vilde være *voksne* fra den time.

Det var en mann som blev truet med avskjed fra kontoret fordi han spilte fotball om kvelden. Og far sa at det kunde han godt forstå. Mannen burde ikke skape sig som en gutt-unge. Det viser hele saken, selv om akkurat sporten siden har seiret også i Jante.

Folk lo, og noen sa spottende ord, og dermed skjulte zoologen sig skrekkslagen, en søvngjenger som våkner midt på gaten i bare skjorten, til hån for all verden.

Denne drømmen om å stå utledd og halvnaken er gjen-spill av de stunder da vi svek oss selv og tapte. Gjentar det sig engang når vi ikke synes vi har mer å miste har vi funnet vårt Misery Harbor. Du kan si at selv om det for mig nu står slik at alle tråder fører dit så er det ikke forklaring nok, for da måtte jo ikke bare jeg, men mange jantegutter bli mordere. Åja, de er det kanskje også, om ikke så direkte. Men vi bærer i sjelen en veldig forskansning imot drap, og Jante driver oss bare til det punkt at vi kan drepe hvis vi plutselig stilles overfor alle våre nederlag samlet i et eneste kim. Hvis ulykken vil at jantegutten en dag når han er sterk nok, og har dolk ved beltet, står overfor noe som samler alle strålene fra barndommen i et spektrum, da vil han ikke tenke, og ikke beslutte. Han har funnet sitt Misery Harbor.